

Aki nem érti
annak a szava is
néma marad.

12. Emeld fel fejedet büszke nép!
Viselted a világ szégyenét!
Emelkedj magasba kis haza,
te, az elnyomatás iszonya!
Emeld föl szivedet nemzetem:
Lángoljon a világegyetem!

Fény: a színpad kivilágosodik.

10. Újra kell kezdeni mindent
— minden szót újra kimondani
Újra kezdeni minden művet és minden életet,
— kezünket mindenkinek újra odanyújtani.
Újra kezdeni mindent e világon:
megteremteni, ami nincs sehol,
de itt van mindnyájunkban mégis,
belőlünk sürgetve dalol
újra hinni, hogy eljön
valami, valamikor, valahol...

Fokozatosan erősödő barangzálás. A színpad lassan elsötétül: csak a gyertyák égnek.

— Vége —

*

Az összeállításban szereplő szövegeket Szilágyi Domokos, Hervay Gizella, Márai Sándor, Jubász Ferenc és Váci Mibály írásaiból válogattam — esetenként (a színpadi kívánalmaknak megfelelően) csonkítottam, változtattam az eredeti szövegen.

DR. MAGASSY LÁSZLÓ

Szombathely

Pedagógiai program készítése az általános iskolában

Nagy horderejű változások indultak meg társadalmunkban. Ezek nemcsak igénylik, de sürgetik is az oktatás-nevelés megújítását, hatékonyabbá tételét. Jelentkeznek már erőteljesen a művelődési anyag kiválasztásának kérdései (tantervek, tankönyvek...), velük együtt szervezési, metodikai változtatások (csoportbontás, kísérletek, oktatási segédletek, differenciált nevelés-oktatás...), a centrális irányítási rendszer helyett, illetve oldódásával az iskolák és iskolatípusok önállósodása (alternatív tantervek és taneszközök, szaktanácsadás szakfelügyelet helyett...), vagyis a helyi nevelési rendszerek kialakulása és erősödése. Mindezek alapjául az Oktatási Törvény szolgál, egyelőre több lehetőséget biztosítva, mint amennyivel az iskolák élni tudnak.

Az iskola pedagógiai tevékenységét, így megújítását is befolyásolják:

az országos oktatási rendszer (iskolarendszer, uralkodó ideológiai, pedagógiai alapértékrend és az egységes nemzeti műveltséganyag) és

a helyi (tanulók, szülők, az iskolával érintkező társadalmi környezet) érdekek, amelyek az iskolával szemben mint helyi igények jelentkeznek, bár a közvetlen igények nem mindig azonosak a tanulók érdekeivel.

Tanítványaink érdekében — figyelembe véve az iskolarendszerben meghatározott helyzetünket (pl. körzeti, egyházi, képességfejlesztő, gyakorló- stb. iskola) — szükséges és lehetséges fokozatosan és tervszerűen bővíteni helyi oktatási-nevelési rendszerünket (délelőtti és délutáni pedagógiai munka, kötelező, fakultatíve kötelező és sza-

badon választható foglalkozások, szabadidős nevelő tevékenység...), valamint átfornálni e rendszerek tartalmát. Ehhez számba kell vennünk:

- milyen legyen a serdülő, akit nevelünk?
- milyen feltételeink vannak ehhez?
- miben, hogyan, és milyen ütemben kell lépnünk nevelési céljaink megközelítéséhez, feladataink eredményes teljesítéséhez?

A következőkben az első kérdésre: milyen legyen a serdülő, akit nevelünk? — próbálok meg optimális választ keresni, kiegészítve azoknak az ismeret- és tevékenységi köröknek címszerű felsorolásával, melyek a pedagógiai célok eléréséhez közelítenek. Ezek után érinteném, milyen feltételeket kell és lehet általában figyelembe venni a pedagógiai munka tervezéséhez. E kettő együttese — és persze az iskola „szubjektív” tényezői (egyéni és kollektív ambíciók, a gyerekekért és az iskoláért való felelősségérzet foka, elkötelezettségek stb.) — határozzák meg, miben, hogyan és merre lépjen a pedagógiai közösség, milyen konkrét programmal induljon neki a következő tanéveknek.

I. MILYEN LEGYEN AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁT VÉGBIZONYÍTVÁNNYAL ELHAGYÓ SERDÜLŐ?

1. Legyen képes a testileg, szellemileg, érzelmileg és erkölcsileg egészséges életvitellel.
  - 1.1. Legyen szellemileg fogékony, érzelmileg gazdag, erkölcsös.
  - 1.2. Legyen akaraterője és fegyelmezettsége, legyen képes a kudarcok leküzdésére.
  - 1.3. Rendelkezzen a megújulás és alkalmazkodás képességével.
2. Rendelkezzen a társas emberi léthez nélkülözhetetlen szokások és magatartásmódok ismeretével és gyakorlataival.
  - 2.1. Jellemezze a tágabb és szűkebb haza szeretete, a közösségi, a valahová tartozás érzése.
  - 2.2. Érezzen és vállaljon felelősséget önmagáért és másokért, közösségéért.
  - 2.3. Legyen határozott, de toleráns, következetes, de változásokra, változtatásokra is képes; legyen állhatatos.
  - 2.4. Tudjon a helyzethez illően viselkedni.
3. Legyen képes a társadalmi munkamegosztásba való későbbi bekapcsolódásra (továbbtanulás és munkavállalás).
  - 3.1. Rendelkezzen a korszerű társadalom- és természettudományi, esztétikai, szomatikus és technikai általános műveltség alapjaival, szilárd alapképességeivel, ezeken belül a szakmai tevékenységek alapelemeivel.
  - 3.2. Legyen tanulni vágyó és tanulni tudó.
  - 3.3. Legyen a világról és önmagáról reális képe.
  - 3.4. Tudjon rövidebb és hosszabb távra tervezni, reális mérlegelés alapján dönteni.

II. ISMERET- ÉS TEVÉKENYSÉGI KÖRÖK A NEVELÉSI CÉL ELÉRÉSÉHEZ

1. Az általános emberi személyiségvonások fejlesztése.

- 1.1. Az érzelmek fejlesztése, mélyítése, gazdagítása
  - szeretet (családtagok, társak, közösség, haza iránt), gyengédség,
  - gyűlölet a szeretettek külső és belső ellenségei iránt (személyek, elvek, bűnök, tulajdonságok iránt),
  - tisztelete az értékek, elkötelezettség.
- 1.2. Az akaraterő fejlesztése
  - céltudatosság, elhatározottság, döntési képesség.
  - kitartás, a kudarcok és akadályok leküzdésének képessége.
- 1.3. Becsületesség
  - a jó — rossz, helyes — helytelen, igaz — hamis felismerése,
  - őszinteség, a felelősség vállalása,
  - hűség elvekhez, közösségekhez, emberekhez, önmagához; állhatatosság,
  - az igaz ügy szolgálata, lelkiismeretesség.

- 1.4. **Önismeret, önfejlesztés**
 — a testi és lelki tulajdonságok, adottságok, az erények és hibák ismerete,
 — igényesség önmagával szemben, törekvés a javításra, fejlődésre,
 — öntudat, önbecsülés.
- 1.5. **A tanuláshoz való viszony**
 — a tanulás mint személyiségfejlesztés céljának ismerete, közelebbi és távolabbi célok kitűzése,
 — az alapvető szellemi és fizikai (manuális, mozgásos) tanulástechnikák ismerete, készsége,
 — szorgalom, többre való törekvés,
 — a gondolkodás és a gondolkodási műveletek képessége (megfigyelés, elemzés, osztályozás, törvény- és szabályalkotás, emlékezet, asszociáció, következtetés, kombinálás stb.),
 — alkotóképesség.
- 1.6. **Illemtudás**
 — a helyzet felismerésének, elemzésének, az ahhoz való alkalmazkodásnak a képessége,
 — az udvarias, illedelmes, de természetes viselkedés szokása (beszéd, mozgás, öltözködés stb.).

2. *A műveltségi anyag ismeret- és tevékenységi köre*

2.1. **Kommunikációs nevelés, képzés.**

2.1.1. **beszéd-, olvasás- és írástechnika,**

— szövegértés, szövegalkotás.

2.1.2. **metakommunikáció.**

2.1.3. **nyelvi illem (beszédhelyzet: ki, mit, kinek, mikor mond és hogyan mondja); a mindennapi társas kapcsolatok és az alkalmi megszólalás műfajai és stílusa.**

2.1.4. **informatikai alapismeretek.**

2.1.5. **idegen nyelvi ismeretek.**

2.2. *Társadalmi, történelmi, politikai, állampolgári nevelés*

2.2.1. **a magyar történelem legfőbb eseményei, vonulatai,**

— a lakóhely történetének főbb eseményei.

2.2.2. **„kis magyar néprajz” (szellemi, tárgyi); múzeumlátogatás.**

2.2.3. **társadalmi, politikai, gazdasági rendünk jellemzői (államigazgatás, politikai és társadalmi szervezetek),**

— állampolgári jogok és kötelességek; bevezetés az ügyviteli rendbe (a legfőbb hivatalok hatáskörei; ügyiratok fogalmazása, űrlapok kitöltése).

2.2.4. **a szomszédos államok és nemzetek közelmúltjából és jelenéből a leglényegesebb ismeretek.**

2.2.5. **a materializmus és idealizmus ismérvei, a vallásokról, felekezetekről; az egyházak szerepe a történelemben, művészetekben.**

2.3. *Természettudományos nevelés.*

2.3.1. **a tudomány fejlődése, ágai, szerepe az emberiség fejlődésében.**

2.3.2. **alapvető ismeretek, összefüggések és törvények biológiából, kémiából, fizikából, földrajzból.**

2.3.3. **a tudományos megismerés alapjai, módszerei (a megfigyelés, anyaggyűjtés, elemzés, osztályozás, általánosítás...).**

2.4. *Matematikai nevelés.*

2.4.1. **becslések, viszonyítások, mérések (sík, tér, térfogat, idő, tömeg stb. mértékegységei).**

2.4.2. **számjegyek, viszony- és műveleti jegyek,**

— matematikai alpműveletek,

— problémamegoldás matematikai alpműveletekkel, a problémamegoldás menete és módszerei.

2.4.3. **sík- és térformák, geometriai ábrázolások és műveletek alapjai.**

2.4.4. **számítástechnikai alapismeretek (BASIC-nyelv, a program felhasználása és készítése).**

2.5. *Technikai nevelés.*

- 2.5.1. a mindennapi életben szükséges technikai ismeretek és jártasságok,
  - a technikai szemlélet, látásmód megalapozása,
  - a mindennapi gyakorlatban használatos anyagok, eszközök, s használatuk módjának ismerete, készsége.
- 2.5.2. a matematikában, fizikában, kémiában, biológiában tanult alkalmazásának alapelemei az anyagok feldolgozásában.
- 2.5.3. a manuális készségek fejlesztése.
- 2.5.4. az alapvető szakrajzok olvasása és készítése.

2.6. *Esztétikai nevelés.*

- 2.6.1. a szép és rút, esztétikailag értékes és értéktelen megkülönböztetése.
- 2.6.2. a szépirodalmi ismeretek és képességek alapjai,
  - irodalomtörténeti áttekintés (a legfőbb korszakoknak és legnagyobb költőink pályaképének jellemzői),
  - műfaji alapismeretek (a műnemek, műfajok jellemzői),
  - a szépirodalmi stílus jellegzetes eszközei; a gyakori versformák; lírai és epikai művek elemzésében való jártasság, az olvasás megszerettetése,
  - szemelvények szó szerinti tudása.
- 2.6.3. a zenei nevelés,
  - zenei írás-olvasás,
  - dallam — szöveg — előadás harmóniája,
  - a zenei — énekes műfajok, stílusok legjellemzőbb jegyei, műelemzés,
  - zenetörténeti áttekintés (a legfőbb korszakoknak és a legnagyobb zeneköltők pályaképének jellemzői),
  - egy- és többszólamú (énekes és hangszeres) művek ismerete, megszólaltatása; az éneklés megszerettetése,
  - hangszerismeret,
  - hangversenylátogatás.
- 2.6.4. Képzőművészeti nevelés,
  - az ábrázolási technikák ismerete, jártasság az alapvető technikákban,
  - építészeti, képzőművészeti alkotások elemzésében való jártasság,
  - művészettörténeti áttekintés (a legfőbb korszakoknak és a legnagyobb művészek pályaképének jellemzői),
  - műemlékek, műkincsek, tárlatok látogatása,
  - iparművészeti formatervezés; a manuális készség fejlesztése.
- 2.6.5. Dramatizációs nevelés,
  - színházismeret, a színháztörténet áttekintése (a legfőbb korszakoknak, a legnagyobb drámaköltők és színművészek pályaképének jellemzői),
  - dramatizáció, a drámai műfajok jellemzői,
  - a színjátás alapelemeiben való jártasság, vers- és prózamondás,
  - a bábjáték típusai; a bábkészítés, bábmozgatás technikája,
  - a bábjáték dramaturgiájának alapelemei; bábjáték készítése és előadása,
  - színházi és bábelőadás látogatása.
- 2.6.6. Mozgásművészeti nevelés,
  - a testtartás, a harmonikus mozgás fejlesztése, esztétikuma,
  - a táncfajták (balett, néptánc, népi játék, társas tánc...) jellemzői,
  - ... alaplépéseinek, egyszerűbb kombinációinak ismerete és gyakorlata,
  - a művészi torna alapjainak ismerete és gyakorlata,
  - a pantomím alapjainak ismerete,
  - táncház, tánc-, művészi torna- és pantomimbemutató látogatása.

2.7. *Szomatikus nevelés.*

- a mozgás-, játék- és sportműveltség fejlesztése,
- az alapvető fizikai képességek, teherbíró képesség, edzettség fejlesztése,
- az igény kialakítása a szellemi-fizikai harmónia biztosítására,
- az egészséges életmód alapkövetelményeinek ismerete és gyakorlata (helyes táplálkozás, öltözködés, napirend stb.),
- a személyi és környezeti higiéniára való nevelés,
- az elsősegélynyújtás alapelemei.

A fentiek természetesen mindenkor a tanulók értelmi-érzelmi-fizikai fejlettségének függvényében értendők, ha évfolyamokra próbáljuk bontani, ill. a norma a tizennégy éves serdülő szintjére értendő. Az ismeret- és tevékenységi körök konkretizálása, évfolyamonkénti meghatározása, a nevelési-képzési tevékenységekhez a művelődési anyag kiválasztása — a tanterv és az érvényben levő vagy beszerezhető tankönyvek, segédletek figyelembevételével — a szakmai munkaközösségek feladata.

III. AZ ISKOLA SZEMÉLYI, TÁRGYI ÉS DOLOGI FELTÉTELEI A NEVELÉSI-KÉPZÉSI CÉL ELÉRÉSÉHEZ

1. Személyi feltételek.

- 1.1. a nevelők iskolai végzettsége, pedagógiai szakképzettsége.
- 1.2. a nevelők egyeb, a pedagógiai munkában mobilizálható ismeretei, gyakorlata (nyelvtudás, bábozás, színjátszás, népi vagy társastánc, elsősegélynyújtás, KRESZ, szabás-varrás, sütés-főzés, kertészkedés, barkácsolás, modellezés stb.).
- 1.3. a nevelők pedagógiai gyakorlottsága (beosztások és szolgálati évek).
- 1.4. a szakmai munkaközösségek belső pedagógiai munkája és az iskola egészére hatása.
- 1.5. az iskola vezetésének rendszere és módszere.
- 1.6. eddigi eredmények, sikeres teljesítmények dokumentumai (állami és társadalmi kitüntetések, megjelent publikációk, nyilvános szakmai előadások, kiállításokon való részvétel, pályamunkák stb.).
- 1.7. az iskola nem pedagógus dolgozói (szakmunkások, adminisztrátorok, takarítók stb.).
- 1.8. az iskola háttértintézményei (munkáltató, patronáló, iskolatanács, -szék, szülői munkaközösség stb.) és egyéb kapcsolatai (testvériskola, tagiskola, óvoda, középiskola stb.).

2. Tárgyi-dologi feltételek

- 2.1. az iskolaépület (termek, kiegészítő helyiségek, kert stb.).
- 2.2. gazdasági, pénzügyi helyzet (a gazdálkodás módja és e gazdálkodást biztosító költségvetés összege, egyéb bevételi források és felhasználási lehetőségek stb.).
- 2.3. az iskola eszközellátottsága, felszerelése.

3. Forintértékben aligba kifejezhető tényezők, amelyek azonban nem hagyhatók figyelmen kívül a tervezésben

- 3.1. az iskola múltja, kivivott helye a város- vagy környékbeli iskolák között, „hírneve”.
- 3.2. az iskola arculatát meghatározó hagyományai.
- 3.3. a pedagógusok és a tanulók iskolához való viszonyát meghatározó vagy befolyásoló tényezők (légkör, sport- és kulturális tevékenység, szabadidős programok stb.), a szülők viszonya az iskola pedagógiai munkájához.

4. A gyorsabb, eredményesebb előrehaladást fékező személyi, tárgyi és dologi tényezők.

- 4.1. az országos vagy helyi megkötöttségek (tanterv, tankönyv, tanulólétszám stb.).
- 4.2. a szaktárgyi, pedagógiai ismeretek, képességek elmaradása a megkívánttól, a külső és a belső motiváció gyengesége.
- 4.3. a személyi állomány hiánya (szaktanár, kisegítő személyzet hiánya stb.).
- 4.4. az iskolában folyó pedagógiai munka szervezettségének (vezetés, munkaközösségek, stílus, egységesség stb.) gyengesége, hibái.
- 4.5. a tárgyi-dologi feltételek elégtelensége, behatároltsága.

*

A fentiek számbavétele, elemzése, reális mérlegelése elmélyült és közös munkát igényel, de csak így biztosíthat kellő fedezetet az iskola három-öt éves pedagógiai programjához — a siker reményében.